

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ В УКРАЇНІ І ПОЛЬЩІ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ

© Макушинська Г. П.

Запорізька державна інженерна академія (Запоріжжя, Україна),
E-mail: anna.makushynska@gmail.com, ORCID 000-0002-2714-6195

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена сучасними кризовими явищами у світоглядній сфері європейського світу загалом, і в Україні зокрема, стратегічний розвиток якої спрямований у євроінтеграційному руслі. Постановка завдання – передбачає аналіз таких негативних світоглядних факторів, якими є дезорієнтація, розмитість, фальшивість змісту, релятивізм, помилковість інтерпретацій тощо, а також виявлення світоглядних передумов щодо здобуття державної незалежності з точки зору історичної ретроспективи. Головна мета статті полягає у порівняльно-історичному розгляді світоглядних пріоритетів і протиріч польського і українського народу в контексті непростих взаємини за умов геополітичного сусідства і стратегічного партнерства, а також ґрунтується на необхідності визначення історичної правди як у взаєминах двох народів, з метою успішного внутрішнього розвитку, так і для вироблення стратегії розвитку української держави, незалежність і цілісність якої знаходиться під загрозою донині. Виділення недосліджених частин загальної проблеми проведено на основі широкого масиву світоглядних наукових розвідок, в яких світоглядні пріоритети українського народу вивчені, переважно, безвідносно до європейського і західнослов'янського контексту, адже засади східного православного світорозуміння, світовідчуття і т.п. мають як суголосні пріоритети, так і суттєву специфіку щодо загальноєвропейських, а в нашому дослідженні – польських, сформованих вселенським християнством (католицизмом). Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про активну зацікавленість і широке вивчення проблеми світоглядних засад, що підтверджено як вітчизняними розвідками (А. Колодного, Л. Филипович, П.Яроцького, В.Жадька, В.Воронкової), так і новітніми дослідженнями провідних вчених світу (Паризька декларація, доповідь Римського клубу). Методологія передбачає використання системного, структурно-функціонального, компаративного, герменевтичного, аксіологічного та інших методів і підходів, які дозволили глибоко проаналізувати окреслені проблеми і сформулювати оптимальний шлях формування світоглядних пріоритетів українського народу через відродження соціальної ролі родини, реформованої освіти, церкви, громадських організацій тощо. Виклад основного матеріалу представлено у контексті історичних фактів і подій, постійно звертається увага на осмислення їх світоглядних передумов і наслідків, що впливали на становлення громадянського суспільства західного світу, зокрема, Польщі, а також сучасного стану і перспектив функціонування світоглядних пріоритетів українського народу, що засвідчує його істотну пов'язаність з християнством, а саме, з його морально-етичним змістом.

Можливості філософського аналізу дозволили сформулювати теоретичні висновки та розробити практичні рекомендації щодо вироблення стратегічної концепції оптимальної і гармонійної взаємодії двох народів, перспектив розвитку, які пов'язані з розбудовою справжньої Європи, в «яку можна вірити».

Ключові слова: християнський світогляд, світоглядна дезорієнтація, церква, патріотизм, історична правда, прощення, духовно-культурна самоідентифікація.

Постановка проблеми (включаючи аналіз останніх досліджень і публікацій). Україна і Польща – дві країни, які мають унікальні взаємини протягом історичного розвитку. Ці взаємини, які зумовлені світоглядною, етнічною спорідненістю та геополітичним розташуванням, мають широкий діапазон: від кривавих трагедій до успішного розквіту і спільних перемог, від взаємних воєн і протистоянь до єднання в спільній боротьбі, від

взаємних ран до жертвовної взаємодопомоги в часи скрути і зовнішньої агресії. І давня історія, і все ХХ століття, і сучасність містять численні приклади всього цього спектру подій і фактів. Найвиразнішим підсумуванням, на наш погляд, всієї цієї такої «важкої» братерської історії є той факт, що Польща стала першою в світі країною (разом з Канадою), яка в грудні 1991 року визнала незалежність України.

Світоглядні засади державної незалежності в контексті історичних подій в Україні і Польщі та євроінтеграційного поступу

Актуальність дослідження світоглядних засад і пріоритетів двох наших народів зумовлена, в першу чергу, необхідністю і неминучістю спільного майбуття і стратегічного партнерства. Польща є єдиною державою, яка реально і дієво підтримує Україну на світовій арені. Це також підтверджують останні соціологічні дані «Kantar Public», оприлюднені у вересні 2017 р., за якими Україну визнає 87 % поляків, 54 % німців, 48 % французів і тільки 43 % голландців [11, с. 12]. Разом з цим, близько мільйона українців працюють у Польщі, цей факт впливає на те, що, наприклад, у великих польських містах українська мова стає другою за функціонуванням, а міська влада встановлює автомати з продажу квитків на транспорт з українським меню!

По-друге, необхідність дослідження зумовлена потребою написання і популяризації правдивої спільної історії, заради спільного майбутнього. Людство вміє недописувати, переписувати, і переінтерпретувати історію, але ж географію йому змінити не під силу. Усвідомлення неминучості добросусідства, разом із усвідомленням складних історіософських і світоглядних пріоритетів, різниць і спільностей є важливим для сьогодення, бо, наприклад, останні політичні непорозуміння свідчать про те, що мир, свобода, незалежність не є даністю, а є завданням кожного покоління і українців, і поляків.

Новий 2018 рік є знаковим для України і Польщі в контексті видатних ювілейних дат. Для Польщі - це рік 100 річниці відродження незалежності після 123 років відсутності такої держави на мапі світу. Інститут національної пам'яті України називає рік 2018 роком 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 рр., хоча, на нашу думку, 100-річчя проголошення незалежності Української Народної Республіки мало б бути провідною подією початку всього ХХІ ст. Виглядає так, що інерція імперської радянської історії продовжує спрацьовувати, адже ми продовжуємо писати і мислити історію в контексті революції (просто змінюємо образ «жовтнево-пролетарської» на українську). Наше дослідження спрямовано на пошук світоглядних засад, особливостей і пріоритетів, які (не без впливу внутрішніх і зовнішніх геополітичних і економічних чинників) лягли в основу історичного поступу двох народів. Починаючи з 1918 року, Польща не пішла шляхом пролетарської революції, за наявності соціал-демократичних симпатій серед населення, змогла відродити державність, домогтися і втримати свою незалежність і, створивши успішну II Річсполиту (1918 - 1939

рр.), змогла протистояти більшовицькій агресії у 1920 році (в тому числі за підтримки українців, зокрема, особисто уродженого на запорізькій землі генерала-хорунжого Марка Безручка та його підрозділу), стати військово-політичним союзником Англії і Франції. Україні ж не вдалося утримати незалежність і державність, і вона була окупована новою більшовицько-імперською Росією.

Політичні події 80-90 років ХХ століття черговий раз засвідчили не тільки випереджаючий щодо України та інших пострадянських країн поступ Польщі у звільненні від радянської окупації, але й потужний якісний стрибок, що уможливив вступ до НАТО і ЄС, при збереженні власної світоглядної та культурної ідентичності, грошової одиниці, політичної суб'єктності як на Європейській, так і на світовій арені.

Досліджень світоглядних особливостей і засад в українській, польській та світовій філософській науці не бракує. Значний внесок щодо розкриття соціально-психологічного феномену народної свідомості належить мислителям ХІХ–ХХ ст., що зумовлено повноцінним виходом на арену суспільно-політичного, соціально-економічного, духовно-культурного життя широких верств населення майже в усіх розвинених країнах. Це соціологи О.Конт, С.Мільт, Г.Спенсер, М.Вебер, Г.Зіммель, Х.Ортега-і-Гасет, Е.Дюркгейм, В.Парето, П.Сорокін, К.Поппер, А.Тойнбі; це соціальні психологи та філософи життя С.К'єркегор, А.Шопенгауер, В.Дільтей, З.Фрейд, Ф.Ніцше, К.Юнг, Е.Фромм, А.Камю, Ж.П.Сартр, К.Ясперс, Е.Муньє, М.Гайдеггер; це і представники філософської антропології М.Шелер, Г.Плеснер, К.Лоренц, Е.Морен та ін.

Непересічне значення мають здобутки вітчизняних вчених, філософів, літераторів, діячів науки і мистецтва, які всебічно, іноді з протилежних методологічних, світоглядних, аксіологічних позицій, досліджували світоглядні феномени. Серед них визначимо І.Вишенського, плеяду професорів Києво-Могилянської академії: С.Яворського, Ф.Прокоповича, Г.Кониського; творчість Г.Сковороди, М.Костомарова, П.Юркевича, О.Потебню, М.Драгоманова, І.Франка, В.Вернадського, М.Грушевського, В.Винниченка, В.Липинського, М.Хвильового, Д.Донцова, Д.Чижевського, І.Огієнка, М.Шлемкевича, Є.Маланюка і багатьох інших.

Маючи таку невичерпну історико-філософську загальносвітову і вітчизняну спадщину, сучасна українська філософська, соціально-політична, літературно-публіцистична

дослідницько-пошукова думка активно використовує її для потреб духовного відродження українського суспільства в цілому, етнокультурної самоідентифікації українського народу, оскільки він не просто автохтонний і титульний, але й державотворчий. Дослідження різних світоглядних аспектів української духовності, знаходимо у працях українських релігієзнавців: А. Колодного, Л. Филипович, П. Яроцького; філософів-науковців: В. Андрущенко, І.Бичка, А.Бичко, Г. Волинки, Г. Горак, В.Горського, О.Донченко, Р.Додонова, М.Дяченка, О.Забужко, С. Кримського, І.Надольного, С.Пролеєва, В.Табачковського; запорізьких вчених: В. Жадька, В. Воронкової, Л. Кривеги, М. Лепського та ін.

Польська філософська, культурологічна, теологічна та релігієзнавча наука в цьому напрямку представлена іменами багатьох дослідників: Jerzy Giedrojc, Henryk Hoffmann, Ryszard Legutko, ks. dr hab. Sławomir Nowosad, Andrzej Szyjewski, Rafał Łętocha, ks. profesor Henryk Zimoń SVD, та ін. Разом з цим, першорядним авторитетом серед усіх розвідок як світового рівня, так і польського ракурсу є філософсько-персоналістичний і теологічний доробок святого папи Йоанна Павла II.

Мета статті. Невичерпність цієї проблеми пояснюється тим, що духовна еволюція відбувається досить повільно, отже, навіть у далекому майбутньому не можна буде говорити про якусь перенасиченість досліджень з світоглядної проблематики, а з точки зору сьогодення очевидною є розгубленість народної і, навіть, наукової свідомості перед експансією плюралістичних концепцій, до яких вона (свідомість) не те що не звикла, а яким багато в чому чинить опір духовна інерція минулого.

Народ як форма людської єдності, як духовно-соціальна істота є суб'єктом історичного розвитку. Кризова світоглядна дезорієнтація, в якій український народ тривалий час перебуває, зумовлена домінуванням патерналістської психології, занадто активно формованої засобами політико-державної пропаганди. Цьому сприяла також багатовікова православно-російська політико-церковна доктрина, згідно якої людина не є самостійним суб'єктом власної долі і власної волі. Зважаючи на це, ставимо за ціль дослідження: вивчення світоглядних засад, протиріч, пріоритетів у порівняльному контексті українського і польського народів, що надасть можливість і окремій людині, і народу, і суспільству в цілому виробити усталені світоглядно-мотиваційні орієнтири поведінки, Світоглядні засади державної незалежності в контексті історичних подій в Україні і Польщі та євроінтеграційного поступу

зробити їх засобами духовно-культурної самоідентифікації, що, безумовно, сприятиме формуванню гармонійно-цілісної свідомості, маючи яку, можна сподіватись на подолання стереотипів патерналістської психології і утвердження автономно-самодіяльного способу традиційного європейського життя.

Виклад основного матеріалу. Світова філософська наукова спільнота наприкінці 2017 року представила кілька знакових документів і декларацій, присвячених аналізу кризових явищ нашої цивілізації і новітніх викликів для сучасного людства в різних царинах, зокрема у світоглядній. В першу чергу, привертає увагу опублікована в жовтні 2017 року Паризька декларація «Європа, в яку можна вірити» – документ-заклик до нового розуміння і усвідомлення справжньої Європи, про загрози фальшивій Європи, в першу чергу, світоглядні. Промоутерами цього фальшивого європейського світогляду «є сироти з власного вибору», вони «...відхиляють християнське коріння Європи. І в той же час дуже стараються, щоб не образити мусульман, які, за їхнім уявленням – охоче приймуть їхній секулярний мультикультурний світогляд» [2]. В документі окреслюються шляхи подолання кризи і порятунку Європи. Один з них є такий: «Для відновлення нашої політичної та історичної суб'єктності критично важливою є ресекюляризація європейського суспільного життя» [2], адже Європа почалася не з епохи Просвітництва. Серед авторів документа є польський філософ і політик, професор, перекладач і коментатор творів Платона Ryszard Legutko.

Остання доповідь Римського клубу, авторами якої є Ернст Вайцеккер і Андерс Вейкман, має назву «Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet» декларує в першу чергу те, що світ знаходиться у величезній небезпеці, а порятунок його залежить від зміни світогляду. Узагальнюючи висновки цієї доповіді, слід сказати, що провідні світові філософи, навпаки, закликають до «нового Просвітництва» та утвердження холістичного світогляду.

Для нас цікавою є друга частина цього документа, яка присвячена світогляду, в ній також аналізуються джерела його кризового стану, якими автори вважають «філософські помилки», а саме, некоректно витлумачені вчення Адама Сміта, Девіда Рікардо і Чарльза Дарвіна.

Відокремлюючись від конкретних релігій, Римський клуб підкреслює недоречність критики релігії, цитуючи віце-президента

Міжнародного суду Кристофера Вірамантри, який пропонує включити релігійні принципи до міжнародного права. Особливу увагу в декларації приділено енцикліці папи Франциска «Laudato Si» і провідній ідеї бенедиктинця Девида Стайнл-Раста стосовно «духовності здорового глузду»[3].

Таким чином, провідні сучасні філософи звертають увагу на необхідність відродження релігійного світогляду і ресекуляризації для порятунку Європи і світу. В межах нашого дослідження ми виходимо з того, що релігійний християнський світогляд є спільним і фундаментальним пріоритетом для українського і польського народів як народів Європи. Історично Польща першою офіційно приймає християнство від чехів у 966 році через хрещення першого правителя Мешка I. Україна офіційно приймає християнство у 988 році від візантійців через хрещення князя Володимира. Вважаємо за необхідне наголосити, що новий християнський світогляд приходить до двох наших народів у цілісному вигляді, не розділеному на східний і західний (католицький (вселенський) і православний (ортодоксальний)). Розділення відбулося пізніше, формально тільки у 1054 році, що надалі зумовить численні світоглядні і політичні розбіжності двох цивілізацій.

На нашу думку, ключовою з них, такою, що матиме власне негативні історичні і політичні наслідки, стане розбіжність, закладена через прийняття православ'ям позиції цезарепапізму (симфонія від грецьк. *συμφωνία*) на протигагу позиції папацезаризму - кафолічною, тобто вселенською церквою. Разом з цим, ключову роль у формуванні світоглядних християнських основ західного світу згодом відіграє обґрунтована Томою Аквінським позиція щодо ролі розуму по відношенню до віри, що переважно ніяким чином не позначиться на східному християнстві, його світоглядних засадах, філософських розвідках, науці і культурі.

Дуже показовим є той факт, що універсальний, вселенський тип християнського світогляду, який в подальшому розвивався в католицькій Польщі (як і в інших країнах Західної Європи), не завадив формуванню національних держав, при збереженні традиційно міцної влади Папи Римського, навіть за часів Реформації. Україна, в переважній частині своїх духовних і політичних провідників, світоглядно «відхрещуючись» від католицизму, симпатизуючи православній традиції, розділеній за державно-національним принципом, потрапила в пастку православного

російського цезарепапізму і не створила за тих часів ні власної незалежної держави, ні власної помісної автокефальної канонічної Церкви аж донині. Польський світогляд сформувався і живе за принципом: «Bóg. Honor. Ojczyzna»: поперше, Бог, а потім – особиста гідність і честь, а, при всій повазі, Вітчизна на останньому місці серед пріоритетів. Україна, через внутрішній розбрат і невизначеність, через неготовність польської шляхти до визнання прав козацтва, дякуючи «православному» старшому брату потрапила у контекст «Бога, царя и Отечества», де особистій свободі і гідності взагалі немає місця.

Вселенський світоглядний характер західноєвропейського християнства не загальмував державно-національний розвиток Польщі, він цікавим чином позначився на встановленні світоглядних засад такої держави як I Річпосполита кількох народів (поляків, литовців, українців, русинів, німців, вірменів, чехів, татар), вибудував унікальний феномен «ягеллонського» виміру польскості, польського патріотизму. Поляком міг стати той, хто цього хотів. Вражаючим є той факт, що серед численних польських національних героїв, королів, святих покровителів, великих митців «чисті» етнічні поляки не становлять переважної більшості (можна згадати і святого Войцеха, і короля Владислава Ягелла, і Адама Міцкевича, і Йоахіма Левеля та ін.).

Для сучасної України важливим є усвідомлення християнського сенсу патріотизму як фактора формування державної незалежності, бо, часто, поняття патріотизму і націоналізму ототожнюються, а це є вкрай небезпечним явищем. Сенс християнського, а значить європейського патріотизму (на відміну від російського православ'я, яке, політизувавшись месіанською ідеєю «руського мира», виродилося в світогляд несумісний з християнством) є проявом глибокого сенсу любові, доброзичливості, відповідальності, жертвності і посвячення. Ці чесноти творять солідарну спільноту, громадянське суспільство, яке, в свою чергу, здатне здобути і розбудувати міцну незалежну державу, республіку, здатне захистити її від зовнішньої агресії, і, що важливо, не зруйнувати зсередини. Однією з таких внутрішніх руйнівних сил є націоналізм, і саме він є антихристиянським проявом світогляду, адже базується на егоїзмі і гордині (а вона, як відомо, є найстрашнішим гріхом, бо є джерелом всіх гріхів). Націоналізм проголошує благо окремої нації, а не суспільства і народу, за рахунок інших націй, а звідси і починається розбрат, перерозподіл, протистояння, конфлікти

і т.п., чим неодмінно користуються «добрі сусіди», ким би вони не були.

В той же час головною давно відомою світоглядною і ментальною проблемою українців є крайній індивідуалізм (народна мудрість про це нагадує приказками «моя хата скраю...», «де два українці – там вже три гетьмани» та ін.). Індивідуалізм (егоїзм) не сумісний з християнською заповіддю любові до ближнього, бо саме ця заповідь, стаючи практикою міжлюдських взаємин, творить солідарну спільноту, яку важко і неможливо зруйнувати чи здолати давно відомим принципом «розділай і володарюй». Європейський християнський солідаризм як спільне Благо проявляється в суспільно-громадській діяльності, у постійних благодійних акціях і пожертвах, у волонтерському способі життя, у профспілкових рухах та їх ефективних мирних масових акціях, які, разом з антимонопольним законодавством, зваженою податковою системою (яка виростала з християнської десятини) творять держави і суспільства, в яких домінує середній клас, а тільки на основі цього соціального прошарку можливий демократичний устрій держави. Християнський світогляд в Польщі потужно виражений не тільки в традиціях народу, але й у державному законодавстві, що спрямоване на захист життя від зачаття до природної смерті (забороняючи аборти, на даний час за винятком лікарських показань), неприйняття одностатевих шлюбів, визнання державною шлюбів церковних, заборона торгівлі в неділю (з 2018 року), викладання релігії як навчального предмета в загальноосвітній школі тощо. Податкове законодавство цієї країни передбачає можливість саморозпоряджатися 1% свого обов'язково прибуткового податку, переказуючи його на благодійні цілі (конкретні притулки для тварин, сиротинці, охорону пам'яток культури, збереження природи, тощо).

Українці мають повернутися до християнського солідарного світогляду, в основі якого лежить людська гідність (а не гординя) і свобода (а не сваволя, махновщина), і зрозуміти, що розбрат і гординя, анархія в часи всіх визвольних змагань народу був головною перешкодою в тому, що українці так і не створили потужної рівноправної держави, а створивши, не утримали, зокрема за часів Української революції 1917 – 1921 років. І на сьогодні в Україні свідомість народу, навіть в особі її інтелектуальної еліти, не дозріла до того, щоб визначитися з відліком державності від

проголошення незалежності Української Народної Республіки 22 січня 1918 року.

Історія боротьби польського народу проти комуністичної окупації 80 рр. ХХ ст. є для українців, які пережили 2 «майдани» вже у ХХІ ст., що тривали по кілька місяців, важливим прикладом. У Польщі тоді утворився загальнонародний рух з промовистою назвою «Солідарність», який боровся з системою майже 9 років (а не кілька місяців), переживши 3-хрічний воєнний стан, репресії, інтернування, катування, вбивства студентів, капелана варшавської «Солідарності» Єжи Попелюшко. Саме вищеперераховані патріотичні християнські цінності були тоді світоглядним фундаментом та орієнтиром для боротьби, з величезною надією в особі незрівняного морального авторитета, обраного в 1978 році першого за історію людства папи слов'янина поляка Йоанна Павла II.

Девізом варшавської «Солідарності» були слова св. Павла «не дай перемогти злу, але зло добром перемагай». Документ про порозуміння, якого досягли комуністична влада і «Солідарність» у 1989 році, за відомим «круглим столом» Лех Валенса підписував рукою з портретом тепер вже святого папи поляка Йоанна Павла II.

Важливою чеснотою християнського світогляду є не просто прощення як забуття, а пам'ять (поминання) і прощення. Завдяки цьому ми можемо пам'ятати народних героїв, жертв вчинки святих, всіх загиблих на війнах і замучених тоталітарними режимами ХХ ст. тощо. Разом з цим, християнство закликає до прощення і єднання. В історії Польщі середини ХХ століття є промовиста, красива і добра сторінка, яка стосувалася того, що у 1965 році з'явився лист-звернення польських єпископів до німецьких єпископів щодо взаємного прощення (вже відоме в Україні «przebaczamy i prosimy o wybaczenie», тобто «прощаємо і просимо пробачити»). Ініціатива єпископів повела за собою спочатку церковні спільноти, а потім відбувся невідворотний суспільний, політичний, культурний процес, змінюючи свідомість з ненависті до примирення ще живих свідків, учасників і жертв Другої світової війни двох народів. В самій Німеччині і тоді, і нині провадиться політика денацифікації: покоління німців виховуються на почутті сорому за злочини нацизму. Звісно, як радянська пропаганда відреагувала тоді на цю ініціативу: звинуватила представників церкви у співробітництві з німецькими нацистами і начепила тому подібні ідеологічні ярлики, на

Світоглядні засади державної незалежності в контексті історичних подій в Україні і Польщі та євроінтеграційного поступу

яких виховувалися покоління радянських людей, адже релігійний світогляд був проголошений «опіумом», а західний світ ворожим до «світлого майбутнього», яке будував радянський народ на утопічній ідеології (на «філософських помилках» за формулюванням Римського клубу) і крові мільйонів загиблих в голодоморах, репресіях, депортаціях і ГУЛАГах.

Цей історичний факт взаємопрощення поляків і німців може сприйматися сучасними українцями якщо не байдуже і спокійно, то доволі позитивно, адже він не стосується кожного з них конкретно і особисто; вже загоїлися особисті рани тих, для яких «ніщо не забуто, і ніхто не забутий». А чи спроможна буде Українська Церква (маємо на увазі, звичайно, УПЦ КП, бо про УПЦ МП мови не може йти ще дуже довгий час, бо діями своїх ієрархів вона набула статусу колаборанта) вийти з такою ініціативою до Російської, зважаючи на сучасну війну і всі її страшні рани (загибель рідних, сльози, катування, страти і т.д.), завдані українцям з боку ворога? По-перше, в УПЦ КП неї немає канонічного статусу з точки зору світового православ'я, по-друге, як вона може наважитися на це, зважаючи на закладений в основи її існування цезарепалізм, тобто її «симфонічну» співпрацю з світською владою, а, відповідно, і політикою. Зрощення Церкви з владою надзвичайно небезпечна і шкідлива справа, бо тоді вона відривається від суспільства і своєї головної соціальної, духовно-моральної місії. Про цю небезпеку УПЦ КП мусить пам'ятати, адже загроза тепер є величезна саме для неї. Разом з цим, ні українська, ні російська православні церкви не сказали ще правди про своє існування в радянський час і співпрацю ще живих своїх ієрархів з КДБ. Церква в українських реаліях може змінитися тільки на вимогу суспільства, яке вже демонструє більшу зрілість і солідарність. Останні події стосовно реакції певної частини запоріжців на відмову священника московської церкви вчинити обряд поховання загиблої дитини є яскравим тому підтвердженням. Ще, на що слід зважати, аналізуючи ініціативу польських і німецьких єпископів: польські і німецькі єпископи були представниками однієї церкви і носіями єдиного християнського світогляду, здатного відсторонитися від політики, адже папацезаризм є фундаментальною основою співіснування церкви і світу.

Приблизно в той же час, в середині ХХ століття, відомий культурний діяч, мислитель і моральний авторитет польського походження Єжи Гедройць через паризький часопис «Культура» почав закладати світоглядні

пріоритети польської політичної еліти в її розумінні стратегічного східного напрямку, проголосивши «гасло»: „nie ma niepodległej Polski bez niepodległej Ukrainy!” (Немає незалежної Польщі без незалежної України!). В цьому контексті мова йде і про незалежність, і про свободу, і про деімперіалізацію Росії. Зусиллями Гедройця та його соратників польська культурна та політична еліта прийшла до усвідомлення необхідності визнати повоєнні кордони, в тому числі і спірні польсько-українські: „Niech Litwini (...) cieszą się swym Wilnem, a we Lwowie niech powiewa sino-żółty sztandar” – написав вже у 1952 році на шпальтах „Культури” Юзеф Маєвський [11, с.18]. Фактом є те, що після 1989 року польський парламент, незважаючи на те, яка б партія не посідала політичної більшості, жодного разу не висував якихось ревізійних пропозицій щодо польсько-українських кордонів.

Разом з цим, слід зазначити, що прощення, за християнським світоглядом, може починатися з визнання і проголошення правди. У 1976 році Єжи Гедройць писав до українського історика і діяча еміграції Івана Кедрина-Рудницького: «багато є справ між поляками і українцями – справ прикрих чи дуже тяжких (...). В інтересі ймовірно наших народів лежить моралізація відносин, що вимагає проголошення собі в очі всієї правди – але тільки правди» [11, с.18]. В історичному процесі, так як і особистому житті, це річ складна. У стосунках між Україною і Польщею є, наприклад, роз'ятрена Волинська рана. На нашу думку, шлях правди є єдино можливим і немінучим. Встановлення правди не є простою чи то формальною, чи то популістичною декларацією. Встановлення правди – це встановлення імен жертв і катів, а також тих, кого, традиція єврейського народу визначає «справедливими світу», гідне поховання і встановлення пам'ятників. І все це заради того, щоб через правду пройти випробування совісті, а за ним і вийти на прощення заради життя і майбуття. Сучасна Росія будує ідеологію «руського мира» на викривлених, напівправдивих ранах минулого, заради ненависті до сучасного і майбутнього по відношенню до найближчих сусідів – європейських народів, а не заради випробування совісті і взаємопрощення. Спільне існування не можливе без історичної правди (в першу чергу історії ХХ століття, початку Другої світової війни, подальшої радянської окупації тощо), бо без неї як фундаментальної основи «не спрацює алгоритм» християнського світогляду і способу співіснування, напрацьований тисячоліттями.

На перший погляд така позиція може викликати скептичну усмішку, занадто ідеалістично вона виглядає. Ми наполягаємо на такому «алгоритмі», адже маємо приклади його застосування. Найпоказовішим є приклад особистої поведінки святого папи Йоанна Павла II, який був тяжко поранений 13 травня 1981 року у свято Богоматері з Фатіми Мехметом Алі Агджа, членом турецького терористичного угруповання "Сірі вовки", на площі Святого Петра в Римі. Згодом, по відновленню здоров'я, папа особисто прийшов до свого ката у в'язницю, щоб помолитися за нього, мусульманина, і простити, а також публічно попросив вірних зробити те саме. Разом з цим святой папа Йоанн Павло II в офіційний спосіб від імені Церкви просив вибачення у людства за поведінку церкви в часи інквізиції та інших історичних подій, розпочав міжрелігійний діалог з усіма без винятку представниками релігій і політичними лідерами (Фідель Кастро, Михайло Горбачов). Саме таких вчинків мусять вимагати від себе, по-перше, духовні лідери і моральні авторитети суспільства, по-друге, представники «четвертої» влади: блогери, медіа, а також вчителі, громадські лідери тощо, формуючи запит суспільства на правду, випробування совісті заради пам'яті і прощення.

Висновки. Де і як можна навчитися прощати такі болючі речі? Відповідь – тільки у родині, бо «родина є школою життя» і школою патріотизму. Тільки через любов батьків дитина розуміє, що можна простити все, і немає нічого такого в світі, щоб не простила людини її мати чи батько (Бог, в першу чергу, згідно з християнським світоглядом). Родина – є найважливішою християнською європейською цінністю. Образ родини – образ Святого сімейства, Різдва Христового є «культурним кодом Європи», за висловом сучасного українського філософа А.Баумейстера. Варто звернути увагу на таку особливість світоглядних «культурних кодів» християнського заходу і сходу. Образ жінки-матері в східному традиційному іконописі закріплюється як образ Богородиці, 30-40 річної самотньої засмученої жінки з дитятком, жодним реальним чином не схожої на реальну жінку зовні. Вся західна культура зосереджена на образі Мадонни, яка постає ближчою до реальності і тілесно, і ближчою до свого реального віку (непорочної дівчини 16 років). У західноєвропейському живописі, як правило, підкреслювалася її материнство, любов, яка освітлює її смуток. А народна різдвяна традиція, особливо польська і українська (хоча започаткована була монахами-

францисканцями) зосереджена в шопці, яслах, яскині, де з Дівою Марією завжди поруч «земний батько» Ісуса – святой Йосиф. Як це впливає на світогляд? В світогляді формується образ повноцінної традиційної родини. Марія не є мамою-одиначкою, Бог-Отець поселив свого Сина на землі в повній людській родині. У нього на землі були і мама, і був батько-вихователь. Саме в традиційній родині і тільки в родині людина отримує досвід любові і «єдності протилежностей», поваги, вірності, відповідальності (помираючи на хресті, Ісус поручає свою матір одному з учнів), жертвності, посвячення, почуття спільноти і солідарності, на чому і можливе формування справжнього патріотизму. Красиві декларативні заклики політиків чи формальні заходи вивхователів-освітян, які в українських пострадянських реаліях часто перетворюються на прикру «шароваршину і вишиваншину», не завжди є близькими конкретній людській екзистенції.

Християнський патріотизм формується не з ідеї месіанства, а з заповіді любити поважати батька і мати, тобто маленьку свою вітчизну, те осереддя, в якому живе справжня реальна любов: « любов довго терпить, любов милосердна, не задрить, любов не величається, не гордиться, не поводить ся непристойно, не шукає свого власного, не спалахує гнівом, не задумує лихого, не радіє з несправедливості, а радіє з істини, все переносить, усьому довіряє, завжди надіється, усе перетерпить [16 с. 215]. Тільки в родині людина відкриває свій талант, вчиться вірити у себе, в ній виховується відкритість і доброзичливість до світу, з чого виростає громадська і господарська активність, креативність, взаємоповага, відповідальність і солідарна любов до Батьківщини.

Освіта і школа в широкому розумінні має бути помічником і союзником родини (а не навпаки), особливо в сучасному інформаційному світі, проблемою якого є пошук механізмів, вмінь і навичок перевірки, упорядкування і розуміння ціннісної і авторитетної інформації з метою формування правдивого світогляду, підстави якого закладалися в родині. Разом з цим, через школу людина вчиться наступних християнських вартостей як вміння товаришувати, поважати авторитет старших, допомагати слабим, працювати в колективі і шанувати тих, хто мислить інакше, що не означає толерувати, повторювати злочин чи гріх іншого, навіть якщо це стає властивістю більшості.

Світоглядні засади державної незалежності в контексті історичних подій в Україні і Польщі та євроінтеграційного поступу

Окрему роль у формуванні світогляду, патріотизму, ідентичності відіграють культурні, інтелектуальні, моральні авторитети суспільства, мас-медіа і масова культура. Перед ними стоїть завдання шукати і продукувати такі символи, форми і засоби експресії, які дають можливість пережити і досвід, і сучасні проблеми, а, головне, дати надію.

Суспільні і громадські організації є ще одним способом формування і реалізації світоглядних засад. В цьому контексті цікавим є досвід харцерського (скаутського) руху Польщі, який в Україні, на жаль, вихолощений і мізерний або «працює» на формування не християнського патріотичного руху, а націоналістичного. Цей масовий молодіжний рух багато що пояснює в польській історії XX століття, адже саме молодь, вихована в дусі християнського патріотизму показала як діє давнє гасло «Бог. Честь. Вітчизна» («Bóg. Honor. Ojczyzna») на прикладі жертвовного антигітлерівського Варшавського повстання 1944 року, яке не підтримав Сталін, зупинивши наступ червоної армії, і в особі кожного «проклятого солдата», і в поколінні 80-х, яке здолало комуністичну систему і витримало воєнний стан з мінімальною кількістю жертв. Порівнюючи вищезгадане гасло із сучасним подібним українськими гаслами «Україна понад усе!», «Слава нації!» знов бачимо явну різницю не просто в послідовності, а у світоглядних пріоритетах: Богу і людині, її свободі і гідності місця взагалі не знайшлося. Вважаємо, що в Україні необхідно голосно говорити необхідність відродження і відтворення потужних молодіжних організацій зі скаутськими традиціями братерства, витривалості і виживання, взаємодопомоги, самоврядування, але і з відповідним духом і світоглядними (християнськими) пріоритетами, особливо в період такої війни, яка стає способом існування України ще на довгі роки. Покладатися в цій справі виключно на розділену православну українську церкву важко, адже її усталена відірваність від суспільства, традиційна спорідненість з владою і зосередженість на політиці та ритуальних послугах є великими перешкодами, хоча, зрушення в цій справі також проглядаються. Покладатися в цій справі на освітянські установи – важко, адже вони традиційно відірвані від християнського світогляду, хоча з церквою формально-декларативно ніби і пов'язані через показові заходи. Покладатися можна на солідарний

суспільний запит, сформований релігійно-моральними авторитетами, освітянами, суспільними лідерами, а, головне, науковими розвідками в цій справі і виробленими ними практичними рекомендаціями,

Важливою складовою також є робота туристичних клубів, благодійних і волонтерських спільнот, організацій з охорони довкілля і здорового способу життя, клубів історичних реконструкцій, читацьких гуртків, які, стоячи над політикою, створюють і виховують громади, здатні своєю сукупністю створити солідарне громадянське суспільство, пріоритетами якого є спільний діяльнісний підхід до світу, стаючи школою життя.

На окрему увагу заслуговує справжній спорт (а не спортивний бізнес, який працює на гроші олігархів або за гроші батьків, які готові їх тратити не стільки на здоров'я дитини, скільки заради втіхи власної гордині від її перемог). Справжній спорт – це спортивні стадіони, збудовані місцевими громадами, майданчики зали і басейни при звичайних сільських і міських школах, адже там, а не в спортивних клубах олігархів, виростають Пеле, Роналдо, Марадони і т.п., які, в дитинстві грали у футбол в тому числі зі своїми священиками, а в дорослому віці, виходячи на поле змагань, перехрестившись, гідно співають гімни своїх країн. А велика кількість вболівальників стає разом з ними патріотичною спільнотою, яка перебуває не тільки в пошуку емоцій і видовищ, а виражає спільну гордість за свою країну і солідарність з нею. А якщо виражає щось протилежне – за законами спортивного життя може і мусить бути і дискваліфікована, разом із командою, несучи спільну відповідальність.

Таким чином, незважаючи на істотні світоглядні деформації, в першу чергу релігійно-історичні, Україна, обравши дуже складну європейську перспективу розвитку, платячи непомірно високу ціну життями найкращих своїх синів у війні на Сході, не називаючи, правда, війну війною, а гібридною агресією, рухається в необхідному і єдино можливому європейському напрямку свого розвитку. Разом з цим, їй, а саме, українському народові, важливо не потрапити в гібридну Європу, на перших цих кроках розпізнати справжню і «фальшиву» Європу, в чому пізнання історичного досвіду, що сформував усталені світоглядні пріоритети, так і сьогоденні реалії Республіки Польща є першочергово важливими.

Список використаних джерел

1. Andrzej Szyjewski. Światopogląd a religia. Na marginesie seminarium profesora Włodzimierza Pawluczuka [w:] Światopogląd; między transcendencją a codziennością. Księga jubileuszowa na 70-lecie urodzin Profesora Włodzimierza Pawluczuka, (red.) I. Borowik, H. Hoffmann, Kraków 2004, s. 32-44 [in Poland].
2. The Paris statement a Europe we can believe in <https://thetrueeurope.eu/> [in France].
3. Ernst Ulrich von Weizsäcker, Anders Wijkman. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. 1st ed. 2018, XIV, 220 p. 46 illus., 42 illus. in color [in USA].
4. Jan Paweł II, Pamięć i tożsamość, Znak, Kraków 2005, s. 91-92 [in Poland].
5. Henryk Hoffmann, Religioznawstwo a filozofia religii wobec badań nad religią [w:] Szkice religioznawczo-filozoficzne, H. Hoffmann (red.), "Nomos. Kwartalnik Religioznawczy" 55-56 (2006), s. 7-9. [in Poland].
6. Ks. dr hab. Sławomir Nowosad. W poszukiwaniu człowieka w człowieku. Chrześcijańskie korzenie nadziei, Lublin: TN KUL 2012 [in Poland].
7. Rafał Łętocha. Tendencje separatystyczne w Europie Zachodniej [w:] Granice wolności, red. A. Bartuś, Oświęcim 2015, ss. 33-42 [in Poland].
8. Rafał Łętocha. Rytuał i demokracja : racjonalne i irracjonalne pierwiastki demokracji masowej, „Pro Fide Rege et Lege” 2016 nr 75-76 [in Poland].
9. Ryszard Legutko. Esej o duszy polskiej. Ośrodek Myśli Politycznej, 2008, 144 s. [in Poland].
10. Ryszard Legutko. Triumf człowieka pospolitego (2012); wydanie jęz. ang.: The Demon in Democracy: Totalitarian Temptations in Free Societies, Encounter Books, Nowy Jork 2016 [in USA].
11. Wojciech Konończuk. Czas na doktrynę postgiedroyciowską wobec Ukrainy: Nowa Europa Wschodnia, 2018 nr 1 [in Poland].
12. Воронкова В.Г. Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст. Запоріжжя: ЗДІА, 2012. 262 с. [in Ukraine].
13. Жадько В. Мова як чинник формування світоглядно-ментальної мотивації діяльності людини (порівняльний аналіз змісту іменників в українській та російських мовах). Запоріжжя: ЗДМУ. 2015. 194 с. [in Ukraine].
14. Жадько В.А. Соціально-духовні виміри світоглядної свідомості. Запоріжжя, 1997.166 с. [in Ukraine].
15. Жадько В.А. Феномен жіночої святості у християнстві: філософський та релігійний аспекти: монографія / Жадько В. А., Макушинська Г. П. Запоріжжя, ЗДІА. 2017. – 192 с. [in Ukraine].
16. Новый завіт Господа нашого Ісуса Христа: з 4-го повного перекладу Біблії/ Пер.з давньогрецької о.Рафаїла Турконяка. – К.:Українське Біблійне товариство, 2003. 317 с. [in Ukraine].

REFERENCES

1. Andrzej Szyjewski. Światopogląd a religia. Na marginesie seminarium profesora Włodzimierza Pawluczuka [w:] Światopogląd; między transcendencją a codziennością. Księga jubileuszowa na 70-lecie urodzin Profesora Włodzimierza Pawluczuka, (red.) I. Borowik, H. Hoffmann, Kraków 2004, s. 32-44 [in Poland].
2. The Paris statement a Europe we can believe in <https://thetrueeurope.eu/> [in France].
3. Ernst Ulrich von Weizsäcker, Anders Wijkman. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. 1st ed. 2018, XIV, 220 p. 46 illus., 42 illus. in color [in USA].
4. Jan Paweł II, Pamięć i tożsamość, Znak, Kraków 2005, s. 91-92 [in Poland].
5. Henryk Hoffmann, Religioznawstwo a filozofia religii wobec badań nad religią [w:] Szkice religioznawczo-filozoficzne, H. Hoffmann (red.), "Nomos. Kwartalnik Religioznawczy" 55-56 (2006), s. 7-9. [in Poland].
6. Ks. dr hab. Sławomir Nowosad. W poszukiwaniu człowieka w człowieku. Chrześcijańskie korzenie nadziei, Lublin: TN KUL 2012 [in Poland].
7. Rafał Łętocha. Tendencje separatystyczne w Europie Zachodniej [w:] Granice wolności, red. A. Bartuś, Oświęcim 2015, ss. 33-42, [in Poland].
8. Rafał Łętocha. Rytuał i demokracja : racjonalne i irracjonalne pierwiastki demokracji masowej, „Pro Fide Rege et Lege” 2016 nr 75-76 [in Poland].
9. Ryszard Legutko. Esej o duszy polskiej. Ośrodek Myśli Politycznej, 2008, 144 s. [in Poland].
10. Ryszard Legutko. Triumf człowieka pospolitego (2012); wydanie jęz. ang.: The Demon in Democracy: Totalitarian Temptations in Free Societies, Encounter Books, Nowy Jork 2016. [in USA]
11. Wojciech Konończuk. Czas na doktrynę postgiedroyciowską wobec Ukrainy: Nowa Europa Wschodnia, 2018 nr 1 [in Poland].
12. Voronkova, V. G. (2012). Philosophy the development of modern society: theoretical and methodological context. Monograph. Zaporizhzhya : RVV ZDIA, 2012. 262 s. [in Ukraine].
13. Zhadko V. Language as a factor in the formation of the ideological and mental motivation of human activity (comparative analysis of the content of nouns in the Ukrainian and Russian languages). Zaporizhzhya: ZDMU. 2015. 194 p. [in Ukraine].
14. Zhadko V.A. Socio-spiritual dimensions of ideological consciousness. Zaporizhzhya, 1997.166 p. [in Ukraine].
15. Zhadko V.A. The phenomenon of women's holiness in Christianity: philosophical and religious aspects: monograph / Zhadko V. A, Makushinskaya G.P. Zaporizhzhya, ZDIA. 2017. 192 p. [in Ukraine].

16. New Testament of Our Lord Jesus Christ: From the 4th Complete Translation of the Bible / Transformation from the ancient Greek Orthodox Church of Raphael Turkonyak. – K.: Ukrainian Bible Society, 2003. 317 p. [in Ukraine].

Makushynska, Ganna – PhD in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Social Sciences, Zaporizhzhia State Engineering Academy (Zaporizhzhia, Ukraine)

E-mail: anna.makushynska@gmail.com, ORCID 000-0002-2714-6195

IDIOLOGICAL WORLDVIEW OF THE STATE INDEPENDENCE IN THE CONTEXT OF HISTORICAL EVENTS IN UKRAINE AND POLAND AND THE EURO-INTEGRATION ACTION

The relevance of the study is determined by the current crisis phenomena in the worldview of the European world in general, in particular, and in Ukraine, which strategic development is aimed at the European integration. **Problem statement** - involves the analysis of such negative ideological factors as disorientation, blurriness, falsity of content, relativism, mistaken interpretations, etc., as well as revealing world-view prerequisites for gaining state independence from the point of view of historical retrospective. **The main purpose of the paper** is to compare historically the ideological priorities and contradictions of the Polish and Ukrainian people in the context of difficult relationship under the conditions of geopolitical neighborhood and strategic partnership, and also based on the necessity of defining historical truth both in the mutual relations of two peoples, for the purpose of successful internal development and for development of a strategy for the development of the Ukrainian state, whose independence and integrity are threatened to this day. **The selection of unexamined parts** of the general problem is based on a wide array of world-wide scientific explorations, in which the ideological priorities of the Ukrainian people have been studied, mainly without regard to the European and Western-Slavic context, since the principles of the Eastern Orthodox worldview, attitude and priorities as well as a significant specificity in relation to the pan-European, and in our study - the Polish, formed by universal Christianity (Catholicism). **The analysis of recent researches and publications** testifies to the active interest and wide-ranging study of the problem of ideological foundations, as confirmed by domestic intelligence (A. Kolodny, L. Filipovich, P. Yarotsky, V. Zhadko, V. Voronkova), and by the latest researches of leading scientists of the world (Paris Declaration, report of the Rome Club). **The methodology** involves the use of systematic, structural-functional, comparative, hermeneutic, axiological and other methods and approaches that allowed to analyze deeply the outlined problems and formulate the optimal way of world-view forming priorities of the Ukrainian people through the revival of the social role of the family, reformed education, churches etc. **The presentation of the main material** is presented in the context of historical facts and events; attention is constantly paid to the comprehension of their ideological preconditions and consequences that influenced the formation of the civil society of the western world, in particular, Poland, as well as the current state and perspectives of the world-view priorities of the Ukrainian people, which testifies to it. Possibilities of philosophical analysis allowed formulating theoretical conclusions and developing practical recommendations for the development the strategic concept of the optimal and harmonious interaction of the two peoples, the prospects for development, which are connected with the development of a true Europe, which can be believed.

Key words: Christian outlook, world-view orientation, church, patriotism, historical truth, forgiveness, spiritual and cultural self-identification.

Стаття рекомендована до публікації д.філософ.н., проф. Воронковою В.Г.

Надійшла до редколегії: 22.10.17 р.

Прийнята до друку: 27.10.17 р.

Макушинська Ганна Павлівна, кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії і суспільних наук Запорізької державної інженерної академії, пр. Соборний, 226, Запоріжжя 69006 Україна.

E-mail: anna.makushynska@gmail.com, ORCID 000-0002-2714-6195